

Schepping en evolutie

Een handreiking

Uitgave: hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond

Onze jeugd, vooral studerende jeugd, wordt meer dan de ouders geconfronteerd met de evolutietheorie. Dat stelt hen maar ook ouders, docenten en predikanten voor forse vragen. Zijn planten en dieren en mensen dan niet door God geschapen? Hebben de verschillende levensvormen op aarde zich ontwikkeld door toevallige 'variatie' en 'natuurlijke selectie'? En is dit te combineren met het geloof dat God de Schepper is van alle levensvormen?

Darwin concludeerde vanuit de ontwikkeling binnen vogelsoorten tot evolutie van de ene soort naar de andere in hun strijd om het bestaan. Zijn theorie was een van de dreunen voor de kerk, samen met Marx die godsdienst 'opium' noemde en Freud die religie uit 'projectie' verklaarde.

De secularisatie sloeg toe.

Intussen zochten anderen naar een brug zoals B.B. Warfield (VS), die de Bijbel letterlijk nam maar de evolutie niet uitsloot. In ons land werd vooral aan de Vrije Universiteit (J. Lever) een poging gedaan om een brug te slaan: kan God de evolutie niet hebben aangestuurd? Dan moeten we 'dagen' in Genesis 1 wel als 'periodes opvatten', als een 'kader' (N.H. Ridderbos), waarin de schrijver Gods schepping vertelt. Anderen vonden dat geen verantwoorde oplossing.

Dit dispuut duurt al jaren. In 2009, het Darwinjaar, bleken ook enkele orthodoxe wetenschappers voor een door God geleide evolutie te zijn en werd afstand genomen van 'Intelligent Design'. Er ontstond verwarring in hervormd-gereformeerde kring. Na een besloten predikantenvergadering in december 2009 besloot het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond om een handreiking te laten uitgaan naar de gemeenten.

Door het geloof verstaan wij dat de wereld door het woord Gods is toebereid, also dat de dingen, die men ziet, niet geworden zijn uit dingen, die gezien worden.

Hebreeën 11:3

God schept door te spreken

Bovenstaande tekst nemen we als uitgangspunt: *door het geloof verstaan wij...*

Op grond van de Bijbel belijden wij God als Schepper van hemel en van aarde. Hij is de Schepper van ons leven. De Bijbel spreekt doorlopend over God als Schepper. Daarbij ligt de nadruk op Zijn almacht en soevereiniteit. Als scep-selen van Zijn hand zijn we geheel van onze Schepper afhankelijk.

Door het geloof verstaan we dat de wereld door het Woord Gods is toebereid.

Dat lezen we niet alleen in Hebreeën 11 maar ook in Genesis 1. Door het Woord zijn alle dingen geschapen. Genesis herleidt alles tot het levenwekkende spreken Gods.

'Hij spreekt en het is er. Hij gebiedt en het staat er.'

Of, om met ds. G. Boer te spreken:

'Welke ontwikkelingsprocessen er door God in de schepping zijn ingeschapen en hoezeer het waar kan zijn, dat God

het één uit het andere bereid kan hebben, op elke grens staat de sprekende en scheppende God.'¹

De schepping is er omwille van God.

Wij zijn er om Hem. Om Hem te dienen en te loven. Deze God heeft de wereld gewild. En ook ons leven. We kunnen ons soms verloren voelen in het grote heelal en ons afvragen of er iemand is Die ons kent. Welnu, Hij Die de hemel heeft tot Zijn troon en de aarde tot Zijn voetbank (Jes.66:1) bemoeit Zich heel persoonlijk met ons leven. Ondanks de zondeval van de mens blijft God Zich met Zijn schepping bemoeien en wel zo dat Hij in Christus Jezus de zonde verzoent en Zijn schepping tot haar voleinding voert.

Zo historisch als Jezus' kruis en opstanding uit de dood zijn, zo waar gebeurd is ook de zondeval. De straf op de zonde is de dood; de vrucht van de verzoening is het eeuwige leven door Jezus Christus. Hij Die op de troon zit, maakt alle dingen nieuw!

De taal van de Schrift

Door het geloof verstaan we dat de wereld door het Woord van God is toebereid. Het spreken van God schept en ordent. Dat kleurt onze woorden. Hoe spreken wij over de Schepper en Zijn schepping? In de taal van de Bijbel spreken we bijvoorbeeld eerder over 'schepping' dan over 'natuur'. De taal van de Bijbel en van de theologie die gelovig de Schrift naspreekt, wijkt af van die van de (natuur)-wetenschappen die een ander taalveld hanteren. Belijdende taal is een andere dan wetenschappelijke taal. Na de Verlichting wil men God methodisch buiten de wetenschap houden. Wetenschappelijke uitspraken worden gedaan op grond van waarneming en empirisch onderzoek.

De rijkdom en het tekort van de wetenschap

De afgelopen eeuwen heeft het wetenschappelijk onderzoek van de natuur grote vooruitgang geboekt. Zowel in de verten van het heelal als in de details van de kleinste levenseenheden. Steeds meer geheimen van de natuur geven zich prijs. Hierdoor zijn oneindig veel schitterende zaken aan het licht gebracht rondom mens en dier, zon en planeten. Al deze ontdekkingen nodigen uit de grootheid van de Schepper des te meer te bewonderen. Hoe groot is Zijn wijsheid, hoe groot is Zijn macht! Tegelijk heeft de wetenschap in al haar ontdekkingen ook grote beperkingen. Zelfgekozen beperkingen! Zij wil niet meer doen dan vastleggen wat waargenomen kan worden en ordenen wat door feiten aangereikt wordt. De wetenschap uit zich niet over het *waarom* van de natuur, evenmin over het *waartoe*. Zin en doel blijven verborgen, terwijl juist zin en doel de kern van het mens-zijn uitmaken.

Het geloof laat zich onderrichten door Gods openbaring. De Schrift onthult dat hemel en aarde bestaan, niet als gevolg van een blind noodlot of een onbedacht toeval. Maar alles bestaat vanwege het scheppingswerk van de levende God die in wijsheid en goedheid alles tot stand heeft gebracht.

Op grond van de Schrift geloven we dat 'de dingen die men ziet, niet geworden

¹ G. Boer, *Ik ben de Alpha. Bijbellezingen over Genesis 1*, blz. 95.

zijn uit dingen, die gezien worden'. Dit is een geloofsuitspraak. Voor dit apriori schamen we ons niet. Het eigene van de kerk is immers dat zij de Schrift ontvangt voor 'heilig en canoniek om ons geloof daarnaar te reguleren, daarop te gronden en daarmee te bevestigen' (art. 5 Nederlandse Geloofsbelijdenis). We bedenken hierbij dat we in de schepping van de wereld te maken hebben met zeer grote dingen die voor een mens niet te bevatten zijn: 'Waar was u, toen Ik de aarde grondde?' (Job 38:4) Over het preciese 'hoe' van de schepping kan de mens alleen met grote voorzichtigheid spreken.

Macro-evolutie

Terwijl de wetenschap dus veel feiten aanreikt die ons alleen maar stimuleren in de lof op de Schepper, is in wetenschappelijke kring ook een theorie ontstaan die veel stof tot discussie heeft gegeven: de evolutietheorie. Voortbouwend op de inzichten van Darwin in de negentiende eeuw, is deze theorie in later tijd steeds verder uitgewerkt. Hoofdgedachte is dat de gehele natuur is ontstaan door ontwikkeling van de ene soort in de andere, van de lager ontwikkelde wezens tot de hogere. Dit proces heeft plaatsgevonden over vele miljoenen jaren.

De evolutietheorie roept tal van vragen op: rond de leer van Gods voorzienigheid, de relatie zondeval en dood (was de dood er al eerder?), de relatie van de Tweede Adam tot de eerste Adam (Rom. 5) en ook rond de belijdenis dat God de aarde goed geschapen heeft. Wat kan over deze complexe materie gezegd worden? Alleen al omdat het niet gaat over waarneembare feiten of door experiment herhaalbare zaken, is deze theorie zonder meer een hypothese die op langere termijn zou kunnen vervangen worden door een andere, als die de bestaande feiten beter zou verklaren. Wanneer iets een hypothese is, getuigt het van wijsheid om je er niet mee te willen verzwagen.

Het geloof bouwt niet op de stand van het wetenschappelijk onderzoek maar op het onfeilbare en vaste Woord van God. Dat geeft ons waar en heilig licht over de oorsprong van alle dingen. Ho-

ger dan dát is nergens te vinden. Het geloof bouwt op de zekerheid van God de Schepper die alles maakt in al zijn verscheidenheid en soortenrijkdom. Alles wordt in Genesis 1 herleid tot het spreken ('en God zei') en het scheppend handelen van God met als kroon de mens, die naar Gods beeld geschapen is. 'Op elke grens staat de sprekende en scheppende God.'

Het geloof erkent in vervolg op de schepping de realiteit van de zondeval, waardoor het paradijs werd toegesloten en de mens in de afgrond van kwaad en dood werd gestort. Tot op de dag van vandaag hebben we hier aan den lijve mee te maken. Ongeacht elke wetenschappelijke theorie ligt hier de vaste en zekere grond van het *hoe* en *waartoe* wij mensen op aarde zijn. Geen wetenschappelijke theorie kan hier iets aan af- of toedoen.

Nieuwe vragen

De evolutietheorie spreekt over de ontwikkeling van soorten waarbij telkens de sterkste en meest aangepaste de overhand behaalt en de zwakste uitsterft ('*the survival of the fittest*'). In bewegingen als het communisme en het fascisme is deze gedachte toegepast op het menselijk leven: de sterkste bezit de geschiedenis en heeft de toekomst. Als de evolutietheorie uit de natuurwetenschap wordt gehaald om tot levensfilosofie te worden, kan zij tot een ernstige morele bedreiging worden. Ondertussen geldt ook hier dat het menselijk leven niet haar moraal en zingeving ontvangt vanuit biologische feiten en vermoedens maar uit Gods openbaring, waarin de Schepper Zijn heiligheid en volmaaktheid aan de mens als doel voorhoudt: de liefde tot God en de naaste, waarbij juist het zwakke en lijdende bijzondere zorg krijgt toebedeeld.

Creationisme

Tegenover de evolutietheorie is het creationisme te noemen. Het creationisme probeert vanuit een levensbeschouwelijk kader antwoord te geven op de vraag hoe de aarde is ontstaan. Zo worden bijvoorbeeld fossiele vondsten verklaard vanuit de catastrofale zondvloed.

De leessleutel die het creationisme hanteert voor zijn beschrijving van het ontstaan van de aarde (namelijk die van een zo letterlijk mogelijke lezing van de bijbeltekst) lijkt in sommige opzichten op die van de klassiek-gereformeerde, waardoor een creationistische benadering van de werkelijkheid raakvlakken kent met de gereformeerde Schriftuitleg en op sympathie kan rekenen bij hen die binnen een wetenschappelijke setting op bijbelgetrouwe wijze bezig willen zijn.

Het creationisme heeft echter net als het evolutionisme zijn eigen vooronderstellingen en moet daarom op zijn eigen merites (al dan niet van wetenschappelijke aard) beoordeeld worden.

De Schrift als openbaring van God

Wij mogen de Schrift niet anders uitleggen dan hoe zij zelf verstaan wil worden. Er moet voor gewaakt worden dat aan Genesis 1 leesregels van buitenaf opgelegd worden die als doel hebben om bepaalde resultaten van de natuurwetenschap in te passen in een bepaalde bijbeluitleg.

We mogen Genesis niet dwingen in een of ander natuurkundig kader. Genesis 1 is van geheel eigen aard, een heilig bericht, in oosters gewaad, bedoeld voor alle tijden, waarin de Heilige Geest ons onderricht geeft over de diepste levensvragen. Tegelijk moeten we Genesis 1-3 lezen in het geheel van de Schrift. Het kan niet zo zijn dat een bepaalde exegetische (die de Schrift in overeenstemming brengt met wetenschap) een tegenstelling schept met wat elders in de Schrift staat (bijvoorbeeld over de oorsprong van de zonde).

Het is niet altijd eenvoudig het verslag van Genesis 1 te rijmen met de hypothesen van de wetenschap. Soms moet met geduld ruimte aan het onderzoek worden gelaten, totdat de wetenschap zelf meer zicht krijgt op dingen waar nu wetenschappelijk gezien onduidelijkheid over bestaat. Omgekeerd kan het geloof volop leven uit de hoogste wijsheid over hemel en aarde zoals die in Genesis 1-3 ons worden geschonken. Genesis 1 lezen als beeldspraak of als een onhistorische beschrijving van het ontstaan van de wereld is alleen mo-

gelijk als de Schrift daar zelf aanleiding toe geeft. Gezien het feit dat Genesis 1 als ouverture gezien kan worden van het boek Genesis, dat vanaf hoofdstuk 12 een groot deel van de geschiedenis van het volk Israël beschrijft (telkens ingeleid door het Hebreeuwse woord *toledoot*, dat zoveel betekent als: oorsprongen, geboorten, verwekkingen, lotgevallen, zie Genesis 2:4a), wordt onderstreept dat de Schepper van hemel en van aarde ook de God van de geschiedenis is. Genesis 1 bedoelt een historisch bericht te zijn.

Méer dan 'exact'

Daarbij tekenen we aan dat we onder 'historisch' méer verstaan dan een (naar westerse maatstaven) *exacte* beschrijving van gebeurtenissen in het verleden. Bijbelse beschrijving van de werkelijkheid reikt dieper dan een *exacte* weergave. Dat geldt ook voor de wijze waarop in Genesis 1 over 'dagen' gesproken wordt. We lezen na iedere scheppingsdag dat het 'avond' geweest was en 'morgen'. De wijze waarop hier over 'dagen' gesproken wordt (aangehaald in het vierde gebod), verwijst naar wat wij in onze tijd als een 'dag' beleven: afwisseling van donker en licht. Gezien de verwevenheid van Genesis 1-3 met het bijbelboek Genesis als *geheel* én het gegeven dat het Nieuwe Testament Genesis 1-3 'historisch' leest, is er voldoende reden om bij de 'dagen' in Gene-

sis 1 aan onze hedendaagse dagindeling te denken. Tegelijkertijd is daarmee de betekenis van 'dag' niet uitgeput en kent de afwisseling van nacht en dag, als aanduiding van duisternis en licht waartussen God scheiding maakt, een diepere gelaagdheid en is het woord 'dag' typerend voor het *heilshandelen* van God in de geschiedenis ('veertig dagen', 'de derde dag').

Discussiëren over 'al dan niet 6 x 24 uur' is een versimpelde vraagstelling als niet tevens wordt nagegaan hoe de Schrift verder over 'dag' (*yōm*) spreekt. Bovendien kan het spreken over 'dagen' in Genesis 1 niet losgemaakt worden van de kernwoorden 'scheppen' (*bar*) en 'goed' (*tov*). Op deze woorden ligt in Genesis 1 het accent. Volgens Augustinus had God ook alles op één dag kunnen scheppen. De diepste vraag is: Was er een goed begin? Was de mens goed?

Het geheim van de wijsheid

De vreze des HEEREN is het beginsel van alle wetenschap. Wetenschap en geloof sluiten elkaar niet uit. Door het geloof verstaan we dat de wereld door het Woord Gods is voorbereid. De wereld als schepping van de goede God mogen we onderzoeken als rentmeesters. We beseffen dat bij alle gesignaleerde spanning tussen 'geloof' en 'wetenschap' we het nog steeds over dezelfde werkelijkheid hebben. 'De werken van Gods mond (Zijn Woord) en de werken

van Gods vinger (de geschapen werkelijkheid) spreken elkaar niet tegen' (Galilei). Vooral na de Verlichting heeft zich een boedelscheiding voltrokken in de beschrijving en duiding van onze werkelijkheid: 'wetenschap' houdt zich sindsdien (grotweg) bezig met de werken van Gods vinger en 'geloof' richt zich op Gods mond.

Gods mond en vinger horen echter bij elkaar. Gods schepping is een en al vingerwijzing naar Hem Die alle dingen draagt door het Woord van Zijn kracht (Hebr.11:3m).

Wetenschappelijke bezinning sluit gelovige bestudering van Gods schepping niet uit. Dat wil zeggen: ook een gelovige gaat in zijn wetenschappelijke bestudering van de schepping uit van objectieve gegevens, maar hij weet tegelijk dat de dingen 'hun geheim' hebben. We raken bij gelovig onderzoek van Gods scheppingswerken aan het geheim van de Zelfopenbaring van de drie-enige God die ons tot lofprijzing van Zijn Naam wil brengen.

Gij Heere, zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de eer, en de kracht; want Gij hebt alle dingen geschapen en door Uw wil zijn zij, en zijn zij geschapen.

Openbaring 4:11

Tot deze lofprijzing van onze Schepper roepen we elkaar op!

GESPREKSVRAGEN

1. De notitie zet in met de lofprijzing op Gods grote daden als Schepper van hemel en aarde en eindigt er ook mee. Vragen rond schepping en evolutie en de wijze waarop we Genesis 1 lezen, kunnen we niet losmaken van de lofprijzing van Gods Naam.
 - Vindt u dat in de discussie die in onze kring gevoerd is dit aspect voldoende doorklonk?
 - De notitie spreekt over de rijkdom van de wetenschap in het ontsluiten van de geheimen van de natuur. Kunt u daar voorbeelden van noemen? Helpt het u in de lofprijzing op God als Schepper?
2. In de notitie wordt gesteld dat de macro-evolutie een hypothese is en geen bewezen feit. Geloof en wetenschap belichten de werkelijkheid vanuit een andere invalshoek en hebben daarvoor hun eigen 'regels' en 'taal'. Wil dat zeggen dat de wetenschap niet op het terrein van het geloof moet/mag komen en dat het geloof geen uitspraken moet/mag doen over de wetenschap? Of is dit te simpel gesteld? Waar ziet u spanning?
3. In de notitie wordt gesteld dat we Genesis 1 als een historisch bericht lezen (en dus betrouwbaar) waarbij 'historisch' niet hetzelfde is als 'exact historisch' in westerse zin maar dieper gaat. Helpt u dat verder in de zogenaamde '6 x 24 uur discussie' zoals die onder ons is gevoerd?
4. Op welke wijze ziet u als kerkenraad mogelijkheden om in prediking, catechese en kringwerk leiding te geven aan de gemeente met betrekking tot vragen die leven over schepping en evolutie in verband met Genesis 1?